

תאחר ולהלן בד"ה בל) שעובר בבל תאחר מיד כששוהה, כאילו אמר 'הרי עלי להביא קרבן מיד' שאף אם אחר מעט עבר בבל תאחר.

אמנם הרא"ש (ג: ד"ה לא; ד. ד"ה כגון וד"ה נזיר טהור) חולק וסובר שאינו עובר אלא אחר ג' רגלים. ויש להקשות לדעתו (כן הקשה הרשב"א. וכן תמה החו"א מדנפשיה), לשם מה הביאו דין האומר לאשתו הרי זה גיטך שחוששים למיתה, הלא אף אם אין חוששים לכך עוברים בבל תאחר בשלש רגלים כבכל מקום אחר? הגאון רבי נפילתי טרופ (חדושי הגרנ"ט השלם' מח) באר שנחלקו הר"ן והרא"ש במהות איסור 'לא יאחר לשלמו' האמור בתורה; לשיטת הר"ן, זמן החיוב לקיום הנדר הוא עד שיעברו שלשה רגלים. אם הביא תוך הזמן הזה – הריהו מביא בתוך זמנו. לאחר זמן זה – הרי זה מאחר וכיון שאחר – עבר על הלאו. לשיטת הרא"ש, זמן החיוב הוא מיד אלא שאם אחר ולא הביא מיד הרי עד ג' רגלים אין עובר באיסור באיחור זה, אבל לאחר ג' רגלים של איחור – עובר ב'לאו'.

נמצא אם כן כשהוא בעצמו התחייב בנדרו להביאו מיד, לדעת הר"ן – עובר מיד שהרי אין משך זמן לשיעור איחור. ואילו לדעת הרא"ש הריזה ככל נודר שמחויב מיד אלא שמאחר ג' רגלים ברשות. לפי זה כתב הגרנ"ט, מה שכתב הר"ן להלן שאם חייב עצמו להביא תוך שנתיים – עבר בבל תאחר לאחר ג' רגלים, זהו רק לפי שיטתו שהתורה היא אשר קבעה את זמן ההבאה (ג' רגלים) ואין בידו להרחיבו, אבל לפי הרא"ש מסתבר שביד האדם לקבוע את זמן החיוב של נדרו כי הרי לשיטתו ג' רגלים שקבעה תורה אינו ענין לזמן חיוב אלא לזמן האיחור, ואילו כשקבע לעצמו מסגרת זמן גדולה יותר, אין כאן איחור כלל.

ואם כן, אילו לא היינו חוששים למיתה, כשאמר 'לא אפטר מן העולם עד שאהא נזיר' היה בידו להשהות נזירותו ככל שחפץ שהרי הוא קבע לעצמו את זמן קיום נדרו לכל ימי חייו – לכן מוכרחים לקבוע שכיון שחוששים למיתה הרי זה כאילו אמר הרי עלי למנות מיד.

נראה שלהרא"ש שאינו עובר מיד, אין צריך לומר כהר"ן שכאילו אמר זאת בנדרו, עלי להביאו בענין שלא יהיה חשש בדבר, אלא די בכך שאנו חוששים למיתה ומחייבים אותו להביא מיד, שלכך עובר בג' רגלים של איחור. [ולתרץ קושיה הרשב"א צ"ל כנ"ל שבלא חשש מיתה הוא שקל יותר משאר נדרים לפי שקבע לו זמן גדול בנדרו וכנ"ל].
ע"ע בספר בית ישי סי' כח.

דף ד

ז'עבר בבל תאחר תגלחתו... אפילו למ"ד תגלחת אינה מעכבת – מצות גילוח מיהא לא מייקיים'.
יש לשאול הלא אין אזהרת בל תאחר אמורה אלא בעניני נתינה ותשלום, לגבוה או לעניים, אבל מצוות שאינן תשלומין לא שייך בהן איסור זה, כפי שביאר הרידב"ן דברי הירושלמי (פ"ק דראש השנה) שהעובר ולא מל בשמיני אינו עובר בבל תאחר לפי שכתוב לא תאחר לשלמו – דבר שהוא ניתן לתשלומין, יצא זה שאינו ניתן לתשלומין.

ומוכח מכאן כפי הנראה בכמה מקומות שתגלחת הנזיר יש בה ענין הקרבה לגבוה, שבמלאת הימים מביא את נזרו אל פתח אהל מועד (עפ"י בית ישי כח).

(ע"ב) 'חטאת חלב קאתיא לכפרה, חטאת נזיר למאי אתיא' – ואף לדברי האומר נזיר חוטא הוא על שציער עצמו מן היין, אינו חוטא גמור, ועיקר הקרבן לא בא לכפרה (ער"ן; תוס' מנחות ג: ד"ה לשם.

וכ"כ הרשב"א שאין חטאו חמור כל כך במה שציער עצמו). ועוד, כבר נתכפר לו חטאו בכך שהתנוול בגידול שער (עפ"י רש"י כריתות כו.) או בגילוחו (עפ"י רבנו גרשום שם).

א. כן מבואר בכמה מקומות (זבחים ט: ומנחות ג: כריתות כו) שחטאת הנזיר לא באה על חטא, ונפקא מינה לענין שינוי קודש ושינוי בעלים בקרבנות, שהשוחט חטאת לשם חטאת-נזיר או לשם המהויב חטאת-נזיר הרי זה כשוחט לשם עולה ולא כשוחט לשם חטאת לפי שאינה באה לכפרה.

ב. במה שכתבו הראשונים שהנזיר מתכפר בניוול השער, צ"ב מדוע החטא הוא שציער עצמו מן היין והכפרה בצער הניוול, הלא אפשר גם להפך, שחטא בכך שציער עצמו בניוולו ומתכפר בצער מניעת היין. ונראה לכאורה שעיקר קבלת הנזירות היא ההזרה מן היין, ועל כן אין חטאו כפרתו דאיהו אויך נפשיה, אבל צער הניוול הוא נלוה אליו מחובת התורה לנזיר, על כן שייך שיתכפר בו. [גם יתכן שאם נזיר כדלעיל עצמו בגידול שער או בגילוחו באופן שיש חטא בדבר, מתכפר בצער היין].

ובזה יש לפרש דברי הסמ"ג שהשמיט מלקות דבל יחל בנזיר שגילה ושטימא עצמו [ובספר בית הלוי (ח"א יז) פירש שטובר שבטומאה אינו עובר מאחר שסותר נזירותו ויש לה תשלומים. וכבר העירו (באנצ. תלמודית ח"ד עמ' תרפד) שטעם זה אינו מיישב השמטת מלקות בתגלחת שהרי כשגילה אינו סותר הכל ומונה מחדש] – שיש לומר שרק באכילה ובשתיית יין עובר בבל יחל שזה עיקר דברי הנזירות, משא"כ איסורי תגלחת וטומאה, התורה הטילתם ולא הוא. ואולם אף הרמב"ם שמחייב י"ל שאינו חולק על עיקר הסברה אלא סובר שאף בזה נחשב מחלל דברו.

זהרי חטאת יולדת דלא אתיא לכפרה ועבר עלה משום בל תאחר?'. היה יכול לתרץ שחטאת יולדת אינה בכלל חטאות ואשמות לבל תאחר, כשם שעלה על הדעת לומר בחטאת נזיר, אלא שלא חש לתרץ כיון שכבר דחה באופן אחר (עפ"י שיטה מקובצת. וכבר עמד על כך הגרעק"א. וע"ע קרן אורה).

דילמא גבי נדריים הוא דמיפר משום דלא אית ליה קיצותא, אבל גבי נזירות דאית ליה קיצותא
דסתם נזירות שלשים יום – אימא לא, קמשמע לן. הפירוש הפשוט אצל הראשונים הוא שהנודר בסתם בלא הגבלת זמן – אסור לעולם, שלא כנודר בסתם שנוהג נזירות שלשים יום בלבד. ומכאן הוכיחו שלא כדברי האומרים 'סתם נדריים שלשים יום' (תוס' כ. ד"ה אבל; רשב"ץ ח"ב רלט; תשב"ץ (קטן) תי.). וכך נפסק להלכה (יו"ד ריט. וכו"ה בתשובת אבני מילואים טו ובהגהה). [ואפילו אם בלבו היה לזמן מוגבל, הולכים אחר משמעות מוצא פיו, ואילו דברים שבלב אינם דברים (כן מבואר בגמרא להלן כה. ובר"ן שם). ויש סוברים שתלמיד חכם נאמן לומר בלבי היה לזמן מסוים (עתוס' שבועות כו: בתירוץ אחד)].

וטעם החילוק בין נדריים לנזירות, יש מפרשים משום שאיסור הנדריים האדם הוא שמטילו, וכיון שלא פירש זמן הרי ממילא דבריו כוללים איסור עולם, משא"כ איסורי הנזיר התורה הטילתם ולא הוא, וכשמקבל את הנזירות מסתמא דעתו על הזמן שקבעה לו תורה (עפ"י מהריט"א, מובא בשלמי נדריים. ע"ש). פירוש מחודש בגמרא, כתב בספר אור שמח (נדריים יב,ט): 'נדריים אין להם קיצותא' – ביד הנודר לפרש את זמן הנדר כפי חפצו, שלא כנזיר שאפילו אם פירש ואמר 'ליום אחד' הריהו נזיר לשלשים יום, שכך הוא דין הנזירות – ועל כן הייתי אומר שאין מועלת בנזיר הפרה שהרי אין הבעל או האב עוקרים הנדר מעיקרו אלא 'קוטעים' אותו מכאן ולהבא ('מיגז גיז'), וכיון שכן כשם שהנודר בעצמו אינו יכול להגביל את נזירותו לפחות משלשים, כאילו הנזירות שקיבל מתפשטת למשך שלשים יום, כך גם לא תועיל הפרה שהרי עד זמן הפרה הנזירות לא בוטלה, והריהי מתפשטת שוב לשלשים יום (וע' בספר תורת הנזיר ובשיעורי הגר"ש רוזובסקי).

לפי הסבר זה אין מכאן ראיה שסתם נדר הוא לעולם, שאפשר שגם נדר סתמי זמנו שלשים יום [הגם ששייך נדר בפחות מכן, וכדוגמת 'סתם שאלה שלשים יום'].

עוד בדין סתם נדרים ושבועות, ע' ברא"ש שבועות פ"ג סו"י כא; טשו"ע ופוסקים יו"ד ריט; מחנה אפרים ו; שלמי נדרים; אגרות משה חו"מ ח"א עה, ב.

*

'... כי שורש ענין איסור נדרים, לאשר באמת כל הגדרים והסייגים, הן בקום ועשה והן בשב ואל תעשה, כולם הם נכללים בהתרי"ג מצות, אך התרי"ג מצות הם נצרכים בכל עת ובכל זמן לכל אדם, הכל בלי שינוי ותמורה בשום ענין, ולאשר נמצא דברים בעולם אשר לפי השעה הם אסורים, ולכן אף אם ישביל אחד לאסור על עצמו או על דורו ולהגדיר לפי העת, עם כל זאת לא היה רק כאיסור דרבנן וגדר, ולכן ניתן פרשת נדרים, אשר כל גדר לפי העת שיהיה נצרך, יהיה נכלל בדברי תורה ויהיה כאיסור דאורייתא, כי בעת שנצרך הוא באמת ככל התרי"ג מצות שנמסרו למשה אך שהם מקבלים שינוי לפי העת והזמן. ולכן בעת אשר יעשה כל אדם הנדר בעת ההוא להגדיר את עצמו, הוא משלים לדברי תורה... ועל זה כתוב מה רבו מעשיך ה' כלם בחכמה עשית, מלאה הארץ קנייניך היינו כי מלאה הארץ אף עתה בכל שעה ושעה, קנייך – היינו השלמת דברי תורה, לעשות השלמה בדברים וסייגים לאיסור דאורייתא' (מי השלוח ח"ב מטות).

דף ה

'אבל אמר מודרני ממך' לא משמע דאמר אסור, מאי טעמא, מודר אני ממך – דלא משתעינא בהדך משמע...' נחלקו המפרשים (ער"ן, רא"ש, רמב"ם, טשו"ע יו"ד רז, א) באומר מודרני ממך, האם לא נאסר כלל משום שאין בדבריו כל משמעות ונטיה אם לאסור אכילה בא או לאסור סיפור, הלכך אין כאן 'יד מוכיח' לשום אחד מהם [ויש שכתב טעם אחר: שאפשר שאין במשמעו שבא לאסור כלל (כלשון הגמרא 'לא משמע דאמר אסור'), אלא לשונות הרחקה בעלמא הם. נמוקי יוסף]; או שמא נאסר בדיבור, וב'מרוחקני' – בעמידה בד' אמות וכו'. (וצריך לומר שלשונות 'מרוחקני' מופרשני' היו מורים על לשון נדר, שאל"כ אעפ"י שבדעתו לנדר אבל אין דיבורו מורה על כך). וכתב בספר בית מאיר (בחידושו על גליון השו"ע) שאף לדעת האוסרים אין איסור אלא מדרבנן שהרי אין הנדר חל מדאורייתא אלא על דבר שיש בו ממש, וכשאסר את הדיבור או משא ומתן וכו' הרי זה כנדר על דבר שאין בו ממש. ואיל ובחזון איש (אה"ע קלו, ד) פקפק בדבריו שכוון שמשלימים אנו את דבריו, נשלים ונאמר שאסר את פיו לדיבורו או את גופו לעיסוק או לעמידה בד' אמותיו. וכן משמע כדבריו בש"ך שכשאומר מודרני' – גופו הוא הנושא שנאסר ובו חל הנדר (אמנם, להסבר הט"ז שם אין ראייה כהחזו"א).

וכבר נחלקו בזה הראשונים; הריטב"א ור"א מן ההר בסוגיתנו כתבו מפורש כהבית-מאיר. והמאירי (במשנה) כתב כהחזון איש. כנראה לא היו ספרי הראשונים הללו לפנייהם ולכך לא ציינום. (וכן מה שהסתפק החזו"א לעיל בסק"ג, מפורש הוא בריטב"א כאן. ויש כיו"ב בספרי החזו"א – כמצוין ביוסף דעת תמורה כב).

[הרא"ש הקשה איך אפשר לומר שאסור לאשתעווי, הלא אם כן מוכח שאנו מחליטים שכוונתו לסיפור ולא לאיסור הנאה, והרי משמע בגמ' דלמ"ד ידין שאין מוכיחות הויין ידיים אסור בהנאה. ובחזון איש כתב שהלשון אמנם מתפרשת יותר לאיסור הדיבור אבל לפי דרך בני אדם נוטה הדבר שמתכוין לאיסור

דפים ג – ד

ג. 'בל תאחר' בניירות – כיצד?

האומר 'הריני נזיר' נעשה נזיר מיד, וגם אם אינו מקיים דיני הנזירות לא עבר בכל תאחר. וכן כשאמר 'כשארצה אהא נזיר', כל עוד שאינו רוצה אינו חייב בניירות הלכך אינו עובר. ואימתי הוא עובר – אמר רבא: כגון שאמר 'לא אפטר מן העולם עד שאהא נזיר', שחייב להתחיל בניירותו מיד שהרי אינו יודע מתי ימות – על כן אם אינו מתחיל נזירותו עובר בכל תאחר.

א. לפירוש רבנו תם, תמהו בגמרא על כך שבאופן זה היה נזיר מיד וא"כ אין בו 'בל תאחר'. ואולם דעת הר"ן והרא"ש שלא חלה נזירותו מיד.

וכתב הר"ן שעובר בכל תאחר מיד (וכ"מ ברמב"ם נזירות א, ד. ומה שכתב 'הרי זה נזיר מיד' לכאורה כוונתו שחייב מיד לקבל נזירות). וברא"ש נראה שאינו עובר אלא אחר ג' רגלים. והרשב"א צדד שמדרבנן עובר מיד מפני שחששו למיתה אבל מדאורייתא עד שיעבור עליו שלש רגלים אינו עובר (ונשאר בקושיא על כך מנזיר המטמא עצמו).

ב. יש מי שצדד לומר שדוקא באומר אהא נזיר לכשארצה אינו עובר על בל תאחר מפני שעיקר הנזירות תלויה ברצונו, אבל אמר אהא נזיר בזמן שארצה הרי נתחייב לעצם הנזירות אלא שתלה אותה בזמן שירצה – בזה אפשר שעובר בכל תאחר (עפ"י אילת השחר להלן ט. בפירוש דברי התוס' שם לענין מקבל תענית בזמן שירצה) 4.

ג. אמר 'הריני נזיר שלשים יום לפני מותי' – נאסר בשתיית יין מיד. ויראה לי שיעמוד בספק נזירות כל ימיו אבל אינו לוקה (רא"ש [וכע"ז] כתב הרמב"ם [נזירות ד, ז] באומר הריני נזיר יום אחד לפני מיתתי. וע"ש בכס"מ]. ומשמע לכאורה שהחשש למיתה הוא מדאורייתא, וכ"כ בחקרי לב [או"ח קג] לדייק מהרא"ש בקדושין (פ"ב ח), אבל הביא מהרשב"א כאן להוכיח שאינו אלא מדרבנן והסכים עמו).

ד. אמר 'אהא נזיר קודם שיעברו שתי שנים' – עובר בכל תאחר לאחר שלש רגלים כדין בל תאחר בקרבנות (ר"ן). יש מי שכתב בדעת הרא"ש שאין עוברים בכל תאחר אלא על איחור מן הזמן שנתחייב לקיים נדרו ולא בתוך הזמן, ולפי זה אינו עובר אלא כעבור שנתיים (עפ"י הגרנ"ט).

ה. אמר 'הרי עלי לקבל נזירות אחר שלשים יום' [בחזו"א מחק תיבת 'אחר'] – אם מאחר עובר בכל תאחר, אך י"ל שאין זה 'בל תאחר' של נזיר אלא של נדר, שמאחר לנדור נדרו (עפ"י התוס'). ולפי מה שפירש הגרנ"ט בדברי הרא"ש, אינו עובר אלא אחר שיעברו ג' רגלים מכלת השלשים.

רב אחא בר יעקב אמר: כגון שנדר והוא בבית הקברות. ופירשו שאפילו לדעות שחלה עליו הנזירות, עומד הוא בכל תאחר כלפי נזירות טהרה, אם מאחר ליטהר. והוא הדין לנזיר המטמא עצמו במזיד (או נטמא באונס ומשהה עצמו במזיד. רא"ש) – עובר משום בל תאחר של נזירות טהרה (רב אשי).

א. בר"ן משמע שבשני אופנים אלו עובר בכל תאחר לאלתר. וכן נקט הרשב"א, שלוקה מיד כשטימא עצמו. וברמב"ם (נזירות ה, כא ובלח"מ) מבואר שגם באופן הראשון שנזיר בבית הקברות – לוקה מיד [ומשמע מדבריו שאם גילה אינו לוקה משום בל תאחר. וע' קר"א]. ואילו הרא"ש כתב, אם נשתהה בטומאתו שלש רגלים.

ב. איסור בל תאחר [וכן בל יחל] נובע מהחויב לקיים נדרו, הלכך כל שאינו מחויב כגון שכבוד הבריות דוחה איסור הטומאה, אינו עובר כלל בכל תאחר (עפ"י זכר יצחק ח"א ו וח"ב לח).

רב אחא בריה דרב איקא אמר: עובר בבל תאחר תגחלתו (כאשר משהה תגלחתו), ואפילו לדעת האומר תגלחת אינה מעכבת, מ"מ מאחר מצות גילוח.
בר"ן משמע שעובר מיד כשמתאחר.
מר זוטרא בריה דרב מרי אמר: עובר בבל תאחר קרבנותיו (כאשר מתאחר בהבאתם שלש רגלים) ר"ן ורא"ש). ואעפ"י שבהבאת קרבן אחד יצא, עובר בבל תאחר על כולם. (רשב"א).

דפים ד – ה

ד. מה דין הנודר באופנים דלהלן?

- א. 'מודרני ממך'; 'מופרשני ממך'; 'מרוחקני ממך'; 'מודרני ממך שאני אוכל לך' וכד'.
- ב. 'מודרני (/ מודר אני) לך'.
- ג. 'שאני (/ שאיני) אוכל לך'; 'שאני (/ שאיני) טועם לך'.
- ד. 'הריני עליך חרם'; 'הרי את עלי חרם'.

א. האומר 'מודרני (או מודר אני. ער"ף ועוד) ממך' וכד', לפי מסקנת הגמרא נראה שתלוי הדבר בשאלת ידיים שאינן מוכיחות. ופירשו הר"ן והרא"ש ועוד ראשונים שלדברי שמואל שאינן ידיים – מותר (אפילו נתכוין לידור הנאה. ריטב"א), מפני שאין הוכחה בלשון זו אם בא לאסור באכילה או לשאר הרחקות כגון דיבור וכד'. ולדעת האומר ידיים שאינן מוכיחות הויין ידיים – אסור, כמפורש בברייתא.

א. הרא"ש והרשב"א פירשו שלדעת האומר הויין ידיים – אסור בהנאה [אבל ודאי אין צד לומר שרק באכילה אסור. רשב"א] ומותר לספר עמו [כדין שאר מודר הנאה שאין הדבור עמו אסור. וכמוש"כ המאירי לט.]. ויש סוברים שאסור הן בהנאה הן בסיפור כדין ספק נדרים להחמיר (ע' מחנה אפרים).¹

ב. הר"ן הביא פירוש אחר (וכ"כ התוס' בתירוץ אחד) שאפילו לשמואל אסור לספר עמו [וב'מופרשני ממך' – לעשות משא ומתן עמו, וב'מרוחקני ממך' – לעמוד בד' אמותיו]. יש מהאחרונים מפרשים מדרבנן שהרי לא אסר 'חפצא', וי"מ מדאורייתא.
ונקט הר"ן להלכה כפירוש הראשון (וכן נקט הרשב"א לעיקר) וכשמואל – הלכך האומר 'מודרני ממך' – מותר. ואולם אם פירש 'מודרני ממך מאכילה' – אסור. וכן הביא מהרמב"ן. וכן 'מודרני מנכסך' או 'מודרני מככר זה' – הרי זה יד מוכיח ואסור (ריטב"א).
וכן אם היו מפצירים בו לאכול או לדבר ואמר 'מודרני' – הרי זה יד מוכיח ואסור (עפ"י רשב"א).
וכ"ה בש"ך יו"ד רו סק"ב. ואפשר אף בלא לך. חו"א). וכתב בחזון איש שמהתוס' מוכח שאפילו באופן זה בכלל 'ידיים שאינן מוכיחות' הוא.

אמר 'מודרני ממך שאני אוכל לך' – זהו יד המוכיח ואסור, כפי ששינינו במשנתנו.

אם לא אמר 'לך', לדעת הרמב"ן והר"ן (עפ"י דברי רבא) שתלוי הדבר בשאלת ידיים שאינן מוכיחות, ולפי שמואל לא נאסר כלל [ואעפ"י שאמר 'מודרני ממך' אפשר שכך כוונתו – איני מספר עמך אם אוכל היום].

ואולם דעת הרשב"א שודאי אסור לדברי הכל [והדיוק מהמשנה אינו אלא מיתור לשון התנא, שבא להשמיענו לעלמא שידים שאינן מוכיחות לא הויין ידיים].